

Bir gezinin düşündürdükleri

Turgut Özal

CUMHURBAŞKANI Turgut Özal, Amerika'ya sağlık denetiminden geçmek için gitti. Bu vesileyle, Başkan Bush'la ve Dünya Bankası yetkilileriyle görüştü. Kimisine göre, bu gezi, resmi değildi. Bu sebeple de, Türkiye Cumhurbaşkanı'na, Amerika'da devlet başkanları için uygulanan protokol uygulanmadı.

RESMİ Mİ, DEĞİL Mİ?

Gezi, sırf sağlık sebebiyle yapılsaydı elbette resmi olmayacaktı. Fakat, Cumhurbaşkanı Özal, Başkan Bush'la ve Dünya Bankası başkanına görüştüğüne ve onlarla Türk Devleti'ni ilgilendiren konuları ele aldığına göre, bu geziyi resmi saymamak mümkün değildir. Bu gezi, kuşkusuz, resmi bir gezidir. Çünkü, Türk Devleti'nin meselelerinin Türk Devleti'nin bir görevlisi tarafından yabancı resmi kişilerle temaslarda ele alındığı her görüşme, resmidir.

Ancak, resmi geziler çeşitli olur. Ba-

zi resmi geziler, törenli devlet ziyaretleridir. Kuşkusuz, Cumhurbaşkanı'nın Amerika'daki gezisi, bu türden değildir. Nitekim, bunun içindir ki, kendisini Washington Havaalanı'nda sadece bir Amerikalı Albay karşılamış; Başkan Bush'un yerine Beyaz Saray kapısında kendisini karşılayan da, sadece Amerikan Dışişleri Bakanı olmuştur. Buna şaşmamak lazımdır. Çünkü, ziyaret bir törenli devlet ziyareti değildir. Ya nedir? Sadece bir çalışma ziyaretidir. Ama, herhalde, resmi bir ziyarettir.

İşte, çalışma ziyaretlerinde kendilerine temsil etikleri devletin şanına uygun protokol uygulanmayacağı içindir ki, devlet başkanları, şu veya bu sebeple yabancı bir ülkeye resmen gitmiyorlarsa, o gidileri tamamiye "incognito" olur; yani resmi sıfatlarından bahis geçmez. Ama, resmen gidiyorlarsa, çalışma ziyaretleri için gitmezler; sadece törenli devlet ziyaretleri için giderler. Türkiye Cumhuriyeti bürokrasisi içerisinde bu hususları bilenler, çok şükür, hâlâ vardır. Fakat, bellidir ki, yeni Cumhurbaşkanı,

kendisini bu gibi uyarıların dışında saymaktadır. Onun için de, Türkiye'yi temsil eden kişi olarak, havaalanında sadece bir albaya muhatap olmuştur.

Cumhurbaşkanı'nın Amerika gezisindeki yeniliklerden biri de, kendisinin genellikle muhatabı sayılmayan milletlerarası kuruluş görevleriyle görüşmesidir. Başkanlık sistemi çerçevesinde devlet başkanlığı yapanlar hariç, şimdiye dek herhangi bir devlet başkanının, Dünya Bankası başkanıyla görüşmüş olduğunu pek sanmıyoruz. Devlet dış temsil yetkilerinin kaynağı kuşkusuz Cumhurbaşkanı'dır. Ama, bunun anlamı, Cumhurbaşkanı'nın yabancı devletlerin ve milletlerarası kuruluşların bütün temsilcileriyle görüşmeyi kabul edeceği veya görüşmeye talip olacağı anlamına gelmez. Bir parlamenter devlet bakanı da, milletlerarası bir kamusal bankanın başıyla görüşmez. Bu işleri yapacak devletin başka görevlileri vardır. Nitekim, Dünya Bankası'nın ve Milletlerarası Para Fonu'nun (IMF) statüleri, bu kuruluşların muhatabı olarak Maliye bakanlarını gösterir.

SORUMLULUK MESELESİ

Cumhurbaşkanı Özal, bir parlamenter devlet başkanı olarak, Başkan Bush'la görüşürken yetkilerini aşmış mıdır? Bize kalırsa, sırf biçimsel açıdan bu sorunun cevabı olumsuzdur. Eğer Türkiye'nin parlamenter cumhurbaşkanı, Başkan Bush'la görüşürken, görüşme konuları üzerinde genel sorumluluğu taşıyan Türkiye Dışişleri Bakanı'ndan doğrudan doğruya emir ve talimat alan bir bü-yükelçi de beraberinde idiye, böyle bir görüşmeyi yapabilir. Yapamayacağı şey, Başkan Bush'la baş başa görüşmek olurdu. Anayasal açıdan eleştirilmesi gereken, yeni Cumhurbaşkanı'nın Başkan Bush'la yaptığı görüşme değil; onunla doğrudan doğruya telefonla yaptığı konuşmalarıdır.

Fakat, konu herhalde biçimsel şartları aşar. Yukarıda bahsettiğimiz gibi, bir kere, bir devlet başkanı, bir yabancı ülkeye çalışma ziyareti yapmaz; törenli devlet ziyareti yapar. Törenli devlet ziyareti yaparken de, yanına herhalde dışişleri bakanını alır. Bunlar, birakalım parlamenter devlet başkanlarını, mutlak hükümdarların bile uymuş oldukları milletlerarası geleneklerdir. Bu geleneklere uymasını bilmeyen devletler, yabancı muhatapları hangi övücü sözleri sarfetmeler ve hangi iltifat gösterilerini saçsalar da, aslında ciddiye alınmazlar.

Cumhurbaşkanının yabancı devletlerin ve milletlerarası kuruluşların temsilcileriyle yaptığı temaslarda —hükümetin mutabakatıyla tespit edilen— resmi devlet siyasetinin içeriklerinden ayrılmış ise, çok vahim bir yetki saptırması ve görev ihlali olur. Çünkü, Anayasa'ya göre, cumhurbaşkanı, devlet organlarının uyum ve düzen içinde çalışmasını sağlamakla görevlidir. Sorumsuz statüsüyle sorumlu hükümetin siyasetine ters düşerse, hem sorumsuzluk ilkelerinin gereklerini yani yetkisini aşmış; hem de bu uyum sağlama görevine ters düşmüştür. Diğer sütunumuzdaki "Yazık!" başlıklı yazımız da, Turgut Özal'ın, şimdiki halde, Türkiye Cumhuriyeti'nin Kafkasya olayları konusunda resmi siyasetiyle açıkça ters düşerek Anayasa'yı ihlal ettiğini göstermektedir.

CUMHURBAŞKANI MEZHEP FARKINDAN BAHSEDEMEZ!

Turgut Özal bu sözlerini en kısa zamanda düzeltmek zorundadır. Çünkü, aksi halde milliyetle dinle ve mezheple ölçmek gibi büyük ve vahim bir hatanın içine düşüyor demektir. Laik Türkiye'de Sünni ve Şii kişiler vardır. Bunların hepsi bir arada, Türk milli toplumuna laik Türk Devleti'nin çatısı altında oluşturulur. Türk milletinin birliğini temsil etmekle görevli olan Cumhurbaşkanı bu tarz iyi düşünülmemiş sözlerle, ne butünüyle Türklüğü bölmek, ne de Türkiye Cumhuriyeti'nin milli ve laik niteliklerini ihlal etmek hakkına sahiptir, hele yabancılara karşısında... Eğer Azeriler Şii oldukları için "biz"den farklialsalar, Türkiye'de yaşayan Türk vatandaşları Şii "Alevi"ler de mi "biz"den farklıdır? Turgut Özal, bu sorunun cevabını vermek zorundadır. Veremiyorsa, açıkça özür dilemek ve bu sözlerini geri almak mevkiindedir.

Yabancı bir derginin çok tanınmış bir yazarı, Yves Couau, "Türk Uyanışı" başlığıyla başyazı yazacak ve o yazıda 120 milyon Türk'ün, aralarında en güçlü bağlarla, bir büyük canlanışın eşliğinde olduğunu söyleyecek de, (1) Türkiye Cumhuriyeti, kendi Dışişleri Bakanı'yla da ters düşecek kadar, üslubunu diplomatik gerekçelere göre ayarlayamayacak! Yazık! Çok yazık!

(1) Türk Uyanışı (Le Réveil Turc), L'Express, 19 Ocak 1990.

NOT: Bu yazı kaleme alındıktan sonra Cumhurbaşkanı Özal'ın Azeri Türkleri hakkındaki sözlerini geri aldığı anlamına gelen haberler çıktı. Bazı hatalar vardır ki, özür dilemekle ya da geri alınmakla giderilemez. Bu gibi hatalar kesin bir yeteksizliği kanıtlayan türden olanlardır. Cumhurbaşkanı, bu kadar vahim bir hata yaptığını kendisi kabul ediyorsa tek yapabileceği şey görevinden ayrılmasıdır.

Geçen HAFTADAN Bu HAFTAYA

Coşkun KIRCA

Rauf Denktaş

Türkiye ve Amerika

AMERİKA, 1963'te Kıbrıs'a bir Türk askeri müdahalesini durdurmuştu. Aynı Amerika, 1974'te ise, Türk askeri müdahalesine göz yummak basiretini göstermişti. Aradaki fark, başkanlık sistemi yüzünden dış politikayı yönetim yöntemleri değil, aksi aksak, hatta bazen gülünç olan bu devasa ülkede, bu alanda alınan kararların, sorumluların kişiliğine geniş ölçüde bağlı kalmasından ileri geliyordu. Johnson budalalarının biriydi; Kissinger ise tarihin yazacağı en büyük diplomatlar arasında yer alacaktır. Ama, her iki olayın da çok kalıcı sonuçları olmuştur. 1963 olayı, Türk-Amerikan ilişkilerinin romantizmden kurtarış ve bir karşılıklı çıkar ilişkisi haline sokmuştur. 1974 olayı ise, ambargo gibi yeni Amerikan budalalarına tanık olmamızıdan ötede, Kıbrıs'ta Türklüğe —kim ne derse desin— artık kimsenin geri alamayacağı fiili bir statü vermiştir.

YİNE NÖBET TUTTU!

Bu iki temel olay dışında, Amerika, Kıbrıs işine fazla karışmaya basiretini gösterir; ama, ikide bir, ortada hiç de vazgeçilemez bir zorunluk yokken, Kıbrıs meselesini halletme krizlerine girer ve üstelik, bu işleri de, her zaman değil, fakat genellikle birtakım kabiliyetsiz, gayretkes ve kit zekalı diplomatlara havale eder. Şimdi de, böyle bir dönem yaşıyoruz.

Amerika'nın bu yeni densizliklerine Dışişlerimizin gösterdiği tepki çok yerindedir. Kıbrıs'ta, her iki toplum da, Türkiye ile Yunanistan'ın da kabul ettiği Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyi kararına dayanarak ve BM Genel Sekreteri'nince yürütülen bir idariyet görevi yöntemi işliyor. Bu yönteme göre, anlaşmazlığı çözümlenemeyecek olan iki partiye, bir karşılıklı çıkar ilişkisi haline sokmuştur. 1974 olayı ise, ambargo gibi yeni Amerikan budalalarına tanık olmamızıdan ötede, Kıbrıs'ta Türklüğe —kim ne derse desin— artık kimsenin geri alamayacağı fiili bir statü vermiştir.

İşin aslına gelince... Bir an için diyelim ki KKTG, bütün görüşlerinde haksızdır. Haksız bile olsa, kim hangi hakla, bir milli toplumu, asla güvenmediği bir başka milli topluma bir arada yaşamaya zorlayabilir? Dağlık Karabağ'ı İlla ki Ermenistan içinde görmek istersiniz de, Kıbrıs Türklerini Rumlardan ayrı kalmasını niçin tahammül göstereceksiniz? Anlaşılır gibi değil!..

KISASA KISAS

Bir de meşhur Senatör Dole var. O kadar duymanın farkında değil ki, Türkiye'yi hâlâ bir Ermeni tasarisına "evet" demeye ikna edileceğini sanıyor. Bu zat, şimdiki de, üstelik Yunanistan hariç, Amerika'dan yardım alan ülkelere yardımcı indirme teklifinde bulunmuş. Maksat, Doğu Avrupa'ya yardım için para bulabileceğimizi! Olabilir. Zaten gitgide neye yaradığı anlaşılamayan şu cılız yardımımızı kısarsınız; Türkiye de, aramızda mevcut anlaşma gereğince, sizden bazı şeyler keseriz. Bunu da hâlâ anlayamıyor musunuz?

HABERİNİZ VAR MI?

Yılmaz Çetiner

BAŞVEZİR SÜLEYMAN BEY'LE

AZERBAIJAN ANILARI...

MAKSİM Gorki'nin "Cehennemin dâhiyane yapılmış tablosu" diye anlattığı, bizim de yıllar önce tepelerinden Hazer'i seyrederken İzmir'in Kadifekale'sini hatırladığımız güzel Bak0, ne yazık ki... Çayır çayır yanıyor!.. Ölüyor, yaralılar ve o sabunla yıkanmış gibi tertemiz bakımlı sokakları tankların paletleriyle eziliyor!.. İnsanlarımıza ne huzur var ne de güven!.. Günler bakalım neler gösterecek?.. Ama, biz dileriz en kısa zamanda Ermeni saldırısının önü alınır bu ülkeye tekrar sulh gelir!..

1969 yılıydı, devrin Başbakanı Süleyman Demirel ve beraberindeki heyetle beraber Bak0'ye gittiğimizde... Sovyet Rusya İmparatorluğu'nda 15 günde 15 bin kilometre gezimizin son durağıydı Bak0... Aslı, Bad Köbe İdi ki, rüzgâr şehri demektir ve konuşula yüzüyle Bak0 olmuştur!..

Havaalanından itibaren karşılanmamızı unutmak mümkün değil!.. O ne muhteşem karşılanmaydı öyle!.. Taa otelimize, şehre kadar kilometrelerce Azeri Türkleri, yolun iki yanına çıkmışlar coşkun bir şekilde tezahürat yapıyorlardı!.. Polisler tutamıyorlardı!.. Aynı bizim Erzurum, Kars'da da turalıma benzer yüzlerle!.. Siyah saçlar, siyah gözler!.. Başlarda da genellikle kasket!.. Sanki, Anadolu gezisindeydik!..

Demirel'in sokağın başına çıkması büyük olaydı!.. Onbinlerce insan dağılmıyordu bir tür!.. Ellerinde Türk bayrakları, "yaşa çok yaşa" diye bağırıyorlardı!.. Bu manzara Süleyman Bey dahi hepimizin gözlerini yaşartmıştı...

Çarşıda orada burada etrafımız hep Türkçe konuşan kasketli insanlarla doluydu... Yanımıza gelip soruyorlar hemen:

—Başvezir Süleyman Bey ile kırk beş nefesinin beraberinde mi gelmişsiniz?..

★ ★ ★

OPERAYA gittik bir gece... Köröğlü operası!.. Tiyatrolarda Leyla ile Mecnun!.. Kapısının önünde ise Fuzuli'nin heykeli!.. Sokaklarda kulağıma gelen müzik sesi ise İstanbul'dan, Anadolu'dan namelerdi!..

Biz gelirden şöförümüzden küçük bir anı... —Anam diyordu, hükümat eti yemez!.. Kimin kestiğini bilmediği için mağazalarda satılan eti mekruh sayar... Biz de ona köyden, kibleye dönük bir Müslümanın kestiği eti alır getirirdik... —

Bir anı da otelde telefon konuşmalarından... O günden gözlemlerimizi yazmak için İstanbul'u arama istedik!.. Odamıza çıkar çıkmaz santraldaki tatlı sesli kıza, tane tane numaraları söyledik!.. İstanbul'un adını verdik... Kızdan cevap;

—Başa düşmedim bey!.. —Ne başa düşmedim küçük hanım?! —Başa düşmedim bey!.. İlah ettik, tekrarlardık aynı cevap yine...

—Başa düşmedim bey!.. Biraz daha ısrar edince, tatlı sesli Azeri kızı seslendi... —Ahaa şimdi başa düştü bey! dedi!..

Sonradan öğrendik ki, başa düşmedim demek kafam almam, anlamadım demekmiş!..

Bir diğeri... İstanbul-Bak0 telefon konuşması zaman zaman kesiliyor araya çeşitli sesler giriyordu... Biz de avaz avaz bağırıyorduk...

—Yapmayın efendim, yapmayın!.. Çekilin aradan, yapmayın!.. —

Bir başka kızıcağzı girdi araya... —Vallah bilah yatırmem işlerim, bey!... Vallah bilah yatırmem!..

Güzel Azeri kızı yapmayı, yatmayını anlıyor, işlerim, yani çalışıyorum diyordu!.. İşte, Azeri Türkleri ile aramızdaki anlaşmazlık sadece bu kadardı!.. Onlarda otobüsten düşüm... Otobüsten indim!... Dokkânlar bağlı, dokkânlar kapalı demektir!..

★ ★ ★

ESKİ Tanin başyazarı merhum Muhittin Birgen, Azerbaycan'da kalmış uzun yıllar... Anlattığına göre, Azeri Türkleri Türkiyeli Türkleri ağabey diye bakıyorlar!.. Atatürk'e ait duyguları ise, Birgen'in 50 yıl önce yazdığına göre şöyle bir anı ile dile geliyor...

—"Bilirsin Muhittin Efendi... Bu Mustafa'yı Kemali Paşa, çok ahilî kişidir... Böyle ahilî kişi her yerde tapmam olmaz... (Bulmak kabili değil!) Biz Türkler, Ruset'te (Rusya) böyle diyerek: Üç Urusun ahilî bir araya gelende bir Cuhut (Musevî) ahilî olar... Amma üç Cuhutun ahilî olunda bir Gafgas (Kafkas) ehlinin ahilî olur... Üç Gafgasın ahilî bir araya gelende de bir Türk'ün ahilî olar... İndi, bu Mustafa'yı Kemali Paşa'nın ahilî üç Türk'ün ahilîna bedeldir!.."

Azerbaycan Türklerinin huzura, güvenliğe kavuşmalarını tekrar tüm kalbimizle diliyoruz... Tam, İstanbul-Bak0 yolları açılmışken, türküler buradan oraya, oradan buraya daha çabuk ulaşırken sırası mıydi?

Yazık!

ERMENİSTAN ile Azerbaycan arasında savaş var. Her zaman gibi, olayları başlatanlar, Ermeniler... Türkiye halkı, Türklüğünü iftiharla ilan eden, milli bayrağını ayıldızla dalgalandıran, Anadolu Türk'ünden "gaday" diye söz eden, milli liderinin baş ucuna Atatürk'ün resmini astığı, mahallelerine "İzmir", "Atatürk" adlarını koyan bir Türk kavminin Ermeni saldırısıyla mücadelesini nefesini tutarak takip ediyor. Bu arada, dışişlerimiz, ciddiye ve serinkanlılık içinde kendisine düşeni yapmıştır. Kafkasya'da olup bitenlerin Türkiye Türklerini ilgilendirmedikleri gibi -kimseyi inandıramayacak- bir yalan söyleme tenezzülüne düşmeden, Sovyetler Birliği'nin işlerine karışmayacağımsuz ve Moskova'nın bölgede almak zorunda kaldığı askerî tedbirlerin aleyhimize olduğu gibi idrak ettiğimizi belirtmiştir.

Ama, bellidir ki, bu kadar yeni Cumhurbaşkanı için yeterli değildir. Kendisi, Washington'da International Club'ta bir soruya cevap verirken, SSCB'nin işlerine karışmayacağımsuz söylemiş, ama bununla yetinmeyecek, şu sözleri de sarfeylemiştir: "Aslında Azerbaycanlılar, Anadolu'daki Türk halkından çok İran Azerilerine yakındır. Benzer diller konuşuruz, lehçelerimiz farklıdır. Bir fark daha vardır. Mezheplerimiz ayrıdır. Onlar Şii'dir, biz Sünni'yiz."

TÜRK MİLLETİNİ KİM TEMSİL EDİYOR?

Bu sözler, Türkiye'nin Cumhurbaşkanı'nın makamında oturan kişinin Türk tarihi, Türk dili, Türk kültürü ve üstelik Türkiye Anayasası hakkında ciddi hiçbir bilgiye sahip olmadığını kanıtliyor. Şimdi kendisine doğruları söyleyelim: Yeryüzünde tek bir Türk dili vardır; Azeriler ve Anadolu Türkleri benzer dilleri değil, aynı dili konuşurlar. Her dilde lehçe farklı mevcuttur. Lehçe farkları, dilin teklifini ortadan

MİLLİYETİ MEZHEP TAYİN ETMEZ!

Üstelik, Turgut Özal, kendisini özbeöz Türk sayan insanları bidden saymamak için başka gerekçeye daha başvuruyor ki, o gerekçe daha da vahimdir. Turgut Özal, Azeriler Şii, bizim ise Sünni olduğumuzu söylemiştir. Türklüğün birtakım anlamsız Ortaçağ kavgaralarını aşmaya başladığını bütün dünyanın farketmeye başladığı yaşadığımız dönemde, hâlâ kavminizi en vahim şekilde bölmüş olan Şii-Sünni farklılığına, laik Türkiye'nin Cumhurbaşkanı'nın temas etmiş olması, olabileceğinin azamisinde bir talihsizliktir. Tur-